

TÓTH GERGELY

A 1622. ÉVI SOPRONI CÍMERBŐVÍTÉS

ELŐZMÉNYEK, UTÓÉLET, SZÖVEGKÖZLÉS ÉS FORDÍTÁS¹

Kevés 17. századi eseményről mondható el, hogy széles érdeklődést kiváltó vitákat okozott volna a 20. század végén Magyarországon. Az 1622. évi soproni címerbővítés e kevesek közé tartozik. A rendszerváltáskor ugyanis a városvezetők között nem volt megegyezés abban, mire cseréljék le az 1971-es szocialista városcímert. Egyesek az 1922. évi címet szerették volna visszahozni, amely az 1622-es, többek között kétféjű sassal bővített címer „*Civitas fidelissima*” feliratú szalaggal kiegészített változata volt, míg mások az 1340. évi ún. gótikus városcímert látták volna szívesen. A sajtópolémia eleinte a Soproni Hírlap, a Magyar Hírlap és a Kisalföld hasábjain folyt, majd a Soproni Szemle 1990-es évfolyamában is megjelent ennek kapcsán három írás Mollay Károly történész, Horváth Zoltán levéltár-igazgató és Gömöri János régész tollából. A sort Mollay kezdte, aki a folytonosságot tartotta szükségesnek, vagyis az 1922-es címer mellett tette le a voksát. Cikkében egyrészt kritikával illette az 1340. évi címer újjáélesztését, másrészt ismertette és cáfolta a gótikus címer híveinek kifogásait az 1622-es, illetve 1922-es címerrel szemben. E kifogások: az 1922-es címer támogatása „labanc filozófiát” sejtet, a rajta lévő kétféjű sas pedig az osztrák zsarnokság jelképe, amely alkalmatlan a hazafiságra nevelésre (!).² Mollay ezzel szemben rámutatott, hogy a Német-római Birodalom kétféjű sasa nem egyenlő az Osztrák Császárság kétféjű sasával, továbbá, hogy az 1922-es címer visszaállítása a város ezeréves történetének vállalásával egyenlő, annak ellentmondásaival együtt.³ Horváth

¹ A tanulmány az MTA BTK TTI „Lendület” Szent Korona Kutatócsoport által elnyert Lendület II. kutatási projekt (2012–2017) támogatásával készült. Itt szeretnék köszönetet mondani Dominkovits Péternek, Fazekas Istvánnak, Glück Lászlónak, Gyulai Évának, Pálffy Gézának és Soós Istvánnak a tanulmány elkészítésében nyújtott segítségért.

² „Akik e mellett álltak ki [tehát az 1922-es címer mellett – T. G.], azokat labanc filozófiával vádolták, s azt is kifejtették, hogy az 1922. évi címeren »lévő kétféjű sas előbb a német-római, majd az osztrák császárság jelképe volt, ami az önkényre, a zsarnokságra és egy elnyomó, idegen hatalomra emlékezteti az embereket« (1989. dec. 20). »az idegen madárral, a császári sassal nem lehet hazafiságra nevelni« (1990. febr. 17.)” Mollay Károly: A címervita. Soproni Szemle 44. (1990) 149–154., itt: 150.

³ „Ez a címer [tehát az 1922. évi városcímer – T. G.] sem a zsarnokság, hanem Sopron ezeresztendő, a magyar honfoglalástól számított történelmének a kifejezője. E címer vállalása ennek az ezeresztendő, ellentmondásuktól sem mentes történelemnek a vállalását jelenti. Ha van a címerben ellentmondás (ahogy ez a vitában elhangzott), ez nem a címer hibája: ez a címer a város történelmének a tükré.” Uo. 154.

Zoltán Mollay cikkére írt válaszában ismét kijelentette, hogy a császári sas nem alkalmas a hazaszeretetre nevelésre, továbbá az 1922-es címer védelmezőit „nosztalgiával” vádolta meg.⁴ Gömöri János ugyancsak az 1340-es címer mellett érvelt, és kijelentette, hogy az 1622-es címert a soproniak „kényszerű elkötelezettségük jeléül kapták” – utalva ezzel arra, hogy a soproniak, legalábbis a szerző elképzelése szerint, titokban Bethlen hívei maradtak, azután is, hogy a fejedelem csapatai távoztak a városból.⁵ Horváth Zoltán a soproni címerről írt monográfiájában – amely bizonyos értelemben a vita folytatásának tekinthető – szintén azt állította, hogy a címerbővítés teljes egészében II. Ferdinánd akaratából történt, „azt a soproniak nem kérték.”⁶ Emellett úgy vélte, hogy a címerben lévő kétféjű sassal Ferdinánd azt akarta kifejezni, hogy ő a város egyetlen ura, míg a nyitott városkapuval azt, hogy az *neki* nyílik ki.⁷

Lássuk a tényeket. II. Ferdinánd 1622-ben országgyűlést tartott Sopronban, ahol sor került Eleonóra császárné magyar királynévá koronázására is.⁸ II. Ferdinánd, amint az a címerlevélben olvasható, ennek emlékére újíttotta meg és bővítette ki 1622. augusztus 4-én Sopron város címerét. A címerlevél számunkra legfontosabb része így hangzik (saját fordításomban): „A PAJZSON rostélyos avagy nyílt katonai sisak fekszik, amelyre királyi korona van helyezve; ennek szegélyein avagy szélein egy teljes alakú, kétféjű fekete sas áll

---

⁴ „A magyarságtudatunkat mielőbb a régi soproni szellemben – újjá kell teremtenünk. Megkopott a Civitas Fidelissima fénye! Lehet-e császári sassal hazaszeretetre nevelni – Professzor Úr? Az 1922. évi címer visszahozásának egyetlen érzelmi momentuma van, az is negatív: a nosztalgia.” *Horváth Zoltán: Válasz Mollay Károly: A címervita című cikkére.* Soproni Szemle 44. (1990) 330–335., itt: 335.

⁵ *Gömöri János: Az 1340. évi soproni város címer: a védőszentek ikonográfiai meghatározása.* Soproni Szemle 44. (1990) 336–340., itt: 340.

⁶ *Horváth Zoltán: Sopron város címerei a történelmi események háttérében.* Bp., 1992. 46. Valójában azok a szavak, amelyekre Horváth hivatkozik („motu proprio, ac ex certa nostra scientia animoque deliberato”) szokványos oklevélformulák voltak, amelyek számos más iratban is előfordulnak, így pl. II. Ferdinánd 1629. jan. 12-én kelt, Szily Mihály és testvérei számára kiállított címerlevelében. Részlegesen közölte: *Házy Jenő: Néhány adat a felsőszopori Szily-család történetéhez.* Soproni Szemle 2. (1938) 11–22., itt: 16.

⁷ L. *Horváth Z.: Sopron város címerei i. m. (6. jz.)* 45. Ugyanakkor Horváth később Sopron „büszkeségének” nevezte az 1922-es címerbővítést. Persze nyilvánvaló, hogy a „Civitas Fidelissima” jelige miatti büszkeségre gondolhatott, mégis, a korábbi szavait figyelembe véve kissé furcsán hat ez az állásfoglalása. Lásd: *Horváth Zoltán: Civitas fidelissima. Városunk büszkesége, az 1922. évi címerbővítés.* In: *Laudatio et salutatio. Tanulmányok Farkas Gábor születésnapjára.* Szerk.: Csurgyai Horváth József–Demeter Zsófia–Vizi László Tamás. Székesfehérvár, 2004. 215–221.

⁸ Az országgyűlésre és a koronázásra lásd: *Horváth Z.: Sopron város címerei i. m. (6. jz.)* 42–44. Még lásd: Pálffy Géza tanulmányát a jelen kötetben.

mindkét lábával, kiterjesztett szárnyakkal, nyitott csőrrel avagy szájjal, kinyújtott nyelvvel lefestve, és a két fej fölött császári koronát visel, keblén pedig a mi és fentebb mondott fenséges császári hitvesünk nevének kezdőbetűit hordozza és mutogatja, tudniillik az F és az E betűt. Ez pedig nem csupán arra hivatott, hogy különleges kegyünk nyilvánvaló bizonyítéka legyen, hanem titkos jelentése révén az említett SOPRON városunk felénk sokféle-képpen kinyilvánított, és az utódok ösztönzésére fordítandó, romlatlan erénye és hűsége is felragyog, olyan fényesen, amilyen nagy hatalmat és dicsőséget magában hordoz a császári sas méltósága, ami páratlan és különleges kegyünknek nyilvánvaló bizonyítéka. A sisak tetejéről avagy csúcsáról pedig emitt sárga (avagy arany) és fekete, amott ezüst (avagy fehér) és vörös rojtok avagy foszladékok terülnek szét a pajzs szélein, s magát a pajzsot illő módon díszítik...”⁹ stb.

Kitől származik a címerbővítés ötlete? A logikus válasz természetesen az, hogy az uralkodótól, hiszen a Német-római Birodalom jelképe, a császári sas, valamint a királyi és a császári korona bekerülése a címerbe természetesen az ő szándékát sejteti. Csakhogy van néhány körülmény, amely arra mutathat, hogy a kezdeményező nem II. Ferdinánd volt, hanem éppenséggel az adományozott, ahogyan az címeradománynál egyébként megszokott volt – amint az is, hogy az adományozott előzetesen maga készítette el a címerét.¹⁰

Először is tudni kell, hogy a címerbővítő oklevél kiállításának napján, vagyis 1622. augusztus 4-én az uralkodó egy másik oklevelet is kiállított a soproniaknak, amelyben 150 hordó saját termésű bor kivitelét engedélyezte nekik Ausztrián keresztül Morvaországba és Sziléziába.¹¹ A kezdeményező ebben az esetben biztosan a városvezetés volt, ugyanis fennmaradt az erre vonatkozó, 1622. július 9-én kelt kérvényük, illetve a kiváltságaik megerősíté-

---

⁹ A címerleírást ismerteti és R. Ensel Sándor (hibás) fordításában részlegesen idézi *Horvátb Z.: Sopron város címeri i. m. (6. jz.) 44–46.* A címerlevél eredetijét lásd: Magyar Nemzeti Levéltár Győr-Moson-Sopron Megye Soproni Levéltára (= MNL GyMSM SL), Sopron Város Levéltára (= SVL), Oertl. Lad. XX. Fasc. I. Nr.1. Az oklevél szövegének általunk készített átírását és fordítását lásd tanulmányunk végén.

¹⁰ Kóta Péter a címereslevelekkel foglalkozó disszertációjában megállapítja, hogy az újkorban a címer (illetve maga a nemesség), továbbá a címerbővítés *kérelmezésének* gyakorlata „általánossá vált”: a kérelmezők – köztük városok – maguk fordultak az uralkodóhoz, s gyakran lerajzolták, illetve olykor írásban is ismertették a kért címet. *Kóta Péter: Címereslevelek diplomatikája. 1526–1848.* (1991.) Bölcsészdoktori értekezés. Kézirat. ELTE Egyetemi Könyvtár. Kd 7648. 8–10., illetve uo. 21–24.

¹¹ Az okiratot lásd MNL GyMSM SL SVL, Oertl. Lad. XLI. et 22. Nr. 311.

sével kapcsolatos folyamodványuk a bécsi Udvari Kamara levéltárában.¹² Tehát a soproniak itt éppenséggel nem bűnbánó szerepben tűnnek fel, hanem úgy, mint akik kihasználják az uralkodó jelenlétét, és az országgyűlés megrendezését. Ebben a kontextusban már nem tűnik életszerűnek az az elgondolás, hogy a címert „kényszerű elkötelezettségük jeléül kapták”, mint ha legalábbis a császári sassal megtoldott címer valami fenyegetés, büntetés lett volna – hiszen az uralkodótól ugyanaznap egy fontos privilégiumban részesültek, sikeres lobbizásuk eredményeként.

Ha azonban nem az uralkodó kezdeményezése volt a címerbővítés, akkor kinek juthatott az eszébe? A nyomok Lackner Kristófhoz, a város akkori polgármesteréhez vezetnek.¹³ Kezdjük rögtön azzal, hogy a két városi privilégium mellett II. Ferdinánd ugyanazon év január 15-én udvari familiárisává tette, majd ugyancsak 1622-ben palotagrófi és asztalnoki címmel tüntette ki a városvezetőt,¹⁴ ami jelzi, hogy megbízott benne, és hálás volt neki az országgyűlés lebonyolításában nyújtott segítségért. Lackner tehát az országgyűlést befogadó Sopron első embereként olyan pozícióba került, amely kedvező volt neki és a város számára is, hiszen joggal várhatott viszonzást, és ezt akár konkrét kéréssé is válthatta (ahogy a tanács tette a borkivitel ügyében). Ez persze önmagában még nem bizonyíték arra, hogy valóban tőle származik a címerbővítés ötlete – annál inkább ezt sejteti viszont addigi életútja, munkássága.

Hogy Lackner Kristóf milyen alaposan ismerte az emblematikát, s hogy ezt milyen gyakran alkalmazta a városi reprezentációban, az jól ismert. 2008-ban közzétett önéletrajza viszont számos újabb részlettel egészíti ki ez irányú tevékenységét.¹⁵ A legfontosabb számunkra az a részlet, ahol így ír: „Ugyan ebben az évben [1614-ben] ... azután, hogy Mátyás királyt római császárrá

---

¹² Österreichisches Staatsarchiv (= ÖStA) Allgemeines Verwaltungsarchiv (= AVA) Finanz- und Hofkammerarchiv (= FHKa) Hofkammerarchiv (= HKA) Hofffinanz Ungarn r. Nr. 122. Konv. 1622. június fol. 48–55. 1622. jún. 9.

¹³ Személyére újabban lásd: *Kovács József László*: Lackner Kristóf és kora (1571–1631). Sopron, 2004.; *Dominkovits Péter*: Egy gazdag városvezető, Lackner Kristóf polgármester javai. (Végrendeletek, hagyatéki- és vagyoneleltárak, osztályok 1591–1632.)/Besitztümer eines reichen Stadtleiters, des Bürgermeisters Christoph Lackner (Testamente, Verlassenschafts- und Nachlassinventare, Vermögensteilungen 1591–1632). Sopron, 2007.

¹⁴ Az udvari familiárisá kinevező irat fogalmazványát lásd: Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (= MNL OL) A 35 Magyar Kancellária Levéltára, Conceptus expeditio-num 1622. nr. 2. f. 4. A palotagrófi és asztalnoki címre lásd: *Kovács J. L.*: i. m. (13. jz.) 35.

¹⁵ *Lackner Kristóf*: Lackner Kristófnak, mindkét jog doktorának rövid önéletrajza./Vitae Christophori Lackner I. U. D. Hominis, brevis consignatio. A szöveget gond., ford., jegyz. és bev.: Tóth Gergely. Sopron, 2008. (Sopron város történeti forrásai. C sorozat 5.).

választották, tiszteletére a második kapura¹⁶ nyilvánosan, a haza páratlan ékességére **kétfejű sas festetett** [kiemelés tőlem, T. G.] emblemikus módon, amelynek képe ott és máshol látható.¹⁷ Az idézetből nyilvánvalóvá válik, hogy Lackner tudatosan felhasználta a császári kétfejű sast a város királyhűségének reprezentálására. Ugyancsak érdekes a fentebbi idézet folytatása, ahol Lackner a kétfejű sas ábrázolását részletezi: „A felső tollakra [tehát a kétfejű sas felső tollaira] a következőket írták. Az elsőt, Sopron város címerénél: *e jelben győzni fogsz*.”¹⁸ Sajnos nem egészen világos a szövegből, hogy Sopron város címere hogyan került rá az ábrázolásra, s hogyan kell azt elképzelni az egész kompozícióban, de mindenesetre érdekes, hogy itt már együtt szerepel a két jelkép, a városcímer és a kétfejű sas. Vagyis Lackner mindenfajta skrupulus nélkül, nyíltan és tudatosan alkalmazta ezt a jelképet – az önéletrajzában egyenesen büszke rá.

Külön említést érdemel Lackner 1613-ban megjelent könyve, a *Coronae Hungariae emblematica descriptio*, amelyben két helyen is igen hangsúlyos szerepben tűnik fel a tárgyalt szimbólum. Először is, a saját maga metszette címlapra – látványos és szokatlan megoldással – a kétfejű sast helyezte el a császári koronával, úgy, hogy képe szinte az egész címlapot kitölti; ráadásul ennek a sasnak is a keblén található a mű címe, miként a címeren az uralkodók nevének kezdőbetűi.¹⁹ Ez egy olyan félreérthetetlen jele a császárhűségnek, egyben a császári szimbólum iránti tiszteletnek, hogy külön magyarázatot aligha igényel – emellett egyértelmű párhuzam vonható a metszet és a későbbi címer között. De Lacknernek a császári sas iránti érdeklődése a mű lapjain szavakban is megnyilvánul, mégpedig ismét elég sajátos módon. A könyv egyik, Szent Koronát ábrázoló metszetén ugyanis a korona alatt elhelyezte Thurzó György nádornak (feltehetőleg a mű mecénásának) az 1607-ben kibővített címerét,²⁰ s a Thurzónak szóló ajánlásban emblemikus mó-

¹⁶ Nem világos, hogy melyik kapuról van szó. Lásd erre: *Lackner K.: Önéletrajz i. m. (15. jz.)* 167., 156. jegyz.

¹⁷ Az eredeti szöveg: „Eodem anno... Rege eodem Matthia salutato Imperatore Romano, eius in honorem publicitus in secundaria porta **bicipitem aquilam** emblematicae, non sine singulari patriae ornamento, **pingi curavit**, cuius figura inibi et alibi videre est.” [Kiemelések tőlem, T. G.] Lásd: *Lackner K.: Önéletrajz i. m. (15. jz.)* XXXI. fej., 124–125.

¹⁸ Uo.

¹⁹ *Christophorus Lackhner. Coronae Hungariae emblematica descriptio. Authore Christophoro Lackhner I. U. D. Anno MDCXIII. Lavingae Suevorum, 1615. (!), címlap.*

²⁰ Uo. 38. A címerbővítés előzményeit ismerteti *Kóta P.:* i. m. (10. jz.) 22–23.; *Csúzy István.* A birodalmi sas magyar főnemesi családok címereiben. In: Intercongress. Nemzetközi Heraldikai és Genealógiai Konferencia. Nagykanizsa, 2007. június 2–3. Szerk.: Kóczy T. László–Pandula Attila. Győr, 2009. 67–73., itt: 68–69. (ő is tud a Lackner által metszett Thurzó-címerről), illetve *Pálffy Géza.* A Thurzó család a Magyar Királyság arisztokráciájá-

don elemezte is azt, különös tekintettel a kibővítés tárgyára, a császári kétfejű sast tartalmazó szív pajzsra.²¹ Lackner három oldalon keresztül ecsetelte a kétfejű sas tényleges (császári jelkép) és szimbolikus jelentését, s kijelentette, hogy azt Thurzó György hűsége és egyéb érdemei miatt nyerte el. Úgy vélem, hogy ez is igen fontos adalék témánk tekintetében: Lackner a fentiek szerint ismerte azt a gyakorlatot, hogy a császár az alattvalói hűségét címerbővítéssel, s azon belül saját császári jelképének adományozásával jutalmazhatja. Sőt, továbbmenve, talán azzal is tisztában volt, hogy ezt a kegyet *kérni* is lehet: Thurzó ugyanis maga kérelmezte címere kétfejű sassal való kibővítését.²²

Ismert a korábbi irodalomból, hogy Lackner az egyfejű sast is szerepeltette a város egyik kapuján. A már említett önéletrajzában erről így ír: „A legutóbb megválasztott királynak, a győzhetetlen II. Mátyásnak, Magyarország atyjának tiszteletére az Előkapun megalkotta a haza emblematikus sasát, amelyről később leírást adott és jelképesen megvilágított, már csak azért is, hogy a sok félreértelmezés megszűnjön.”²³ Ez egy újabb példa arra, hogy Lackner alkalmazta a sast, mint a császári és királyi hatalom voltaképpeni emblémáját a városban, mégpedig egy eléggé frekventált helyen. S hogy aztán erről egy egész kis értekezést írt – ez volt az 1617. évi *Maiestatis Hungariae Aquila* –, az jelzi, milyen fontos volt számára ez az ábrázolás, s hogy milyen érzékenyen érintették polgártársainak gúnyolódásai.²⁴ De még lényegesebb a mi szempontunkból eme értekezés címlapja, amelyet maga Lackner metszett. Ezen a sas szintén együtt szerepel a városcímerrel, sőt, már némileg hasonló módon, mint az 1622-es címernél, vagyis a címer felett.

Lackner, ahogy a már említett önéletrajzából kiderül, a császárok neveit is gyakran elhelyeztette soproni épületeken, megkoronázásuk emlékére, vagy egyszerűen csak tiszteletből. A városháza külsejére Mátyásnak „az emblémá-

---

ban. Egy különleges arisztokrata família Magyarországon. Történelmi Szemle 53. (2011) 63–84., itt: 79.

²¹ Lackner K.: *Coronae Hungariae emblematice descriptio* i. m. (19. jz.) 7–9.

²² L. Csizy I.: i. m. (20. jz.) 68.; Pálffy G.: i. m. (20. jz.) 79.

²³ L. Lackner K.: Önéletrajz i. m. (15. jz.) XXVI. fej., 114–115.

²⁴ *Christophorus Lackner*: *Maiestatis Hungariae Aquila a Christophoro Lackner I. U. D. inventa, et hieroglyphica eius interpretatione levissime descripta. Anno MDCXVII. Sempronii. Kereszturini, 1617.* Horváth Zoltán is említi e művet, de tartalmát, illetve megjelenésének tényét úgy értelmezi, hogy a soproniak már az egyfejű sas ellen is „tiltakoztak”, tehát a kétfejű sas nekik szóba sem jöhetett volna. Lásd: Horváth Z.: Sopron város címerei i. m. (6. jz.) 46. A mű szövegéből azonban kiderül, hogy erről szó sincs: Lackner polgártársai egyszerűen csak a nyelvüket köszörülték a sas külalakján, illetve a polgármester ügybuzgóságán. Még lásd: Lackner K.: Önéletrajz i. m. (15. jz.) 161., 122. jz.

ban kifejezett nevét” festette fel 1615-ben.²⁵ Az 1617-ben általa építtetett Zöld Torony egyik oldalán, mint írja, a „császári és királyi felség arany képekkel díszített neve látható”.²⁶ 1618-ban pedig a következőt jegyezte fel: „Ugyanebben az évben az újonnan választott király, Ferdinánd tiszteletére emlékmű gyanánt felfestette a tanácsházra a fényességes király nevét emblematikus alakban, hozzáértő és ízléses módon, a koronázás évével és napjával együtt.”²⁷ Tehát Lackner az uralkodók nevét is tudatosan felhasználta a város politikai orientációjának határozott kifejezésére. Emlékeztetőül jelzem, hogy a címerbővítésnek szintén része a király és a királynő nevének kezdőbetűi.

Lackner emellett a városcímert is sűrűn használta középületek díszítésére, vagy éppen művei illusztrálására. Fentebb már említettem, hogy az 1613-ban készíttetett kétfejű sas mellett ott volt a városcímer. Láttuk a városcímert 1617. évi értekezésének címlapján is. A Zöld Toronyra szintén felhelyeztette a városcímert – s itt megint egy uralkodói jelképpel, vagyis Mátyás „emblemikus” nevével együtt szerepel.²⁸ Lackner megemlítette azt is, hogy a Tűztorony elülső kapuján szintén szerepel a városcímer, a „Turris et fortitudo mea Deus” felirattal.²⁹ Nem világos, hogy ezt ő festette-e rá, de a városról készített metszetén szintén szerepel a címer, ugyanezzel a felirattal.³⁰ Nem kétséges tehát, hogy Lackner a városcímernek kiemelt szerepet szánt a városi reprezentációban, szívesen és gyakran használta.

Lacknert általában foglalkoztatta a heraldika, vagyis a címer, mint embléma és szimbólum. 1600-ban nemességet és nemesi címert kért és nyert Rudolf királytól; címere tervezetét nemességkérő levelében ő maga rajzolta meg, vagyis tisztában volt azzal a fentebb már említett gyakorlattal, hogy a címert a nemességkérő készíti el!³¹ Emellett Lackner elárulta önéletrajzában,

²⁵ L. *Lackner K.*: Önéletrajz i. m. (15. jz.) XXXIII. fej., 130–131.

²⁶ Uo. XXXVI. fej., 134–135.

²⁷ „Eodem [anno] in noviter electi Regis Ferdinandi honorem, emblematica figura, monumenti et memoriae gratia iam fati Regis Serenissimi Nomen scite et eleganter cum die et anno Coronationis, depingi ad aedes senatorias curavit.” Uo. XXXVIII. fej., 136–137.

²⁸ Uo. XXXVI. fej., 134–135.

²⁹ Uo. XXXVIII. fej., 138–139.

³⁰ Az 1610 körülre datált metszetet lásd: *Rózsa György*: Lackner Kristóf, a rézmetsző. I. rész. Soproni Szemle 25. (1971) 194–207., itt: 196.; a metszet ismertetését lásd uo. 201–202., ill. *Uő*: Lackner Kristóf, a rézmetsző. II. rész. Soproni Szemle 25. (1971) 312–322., itt: 316.

³¹ Lackner folyamodványa: MNL GyMSM SL SVL^t Lad. I. Fasc. I. Num. 28. A címertervét lásd uo., illetve önéletrajza kiadásának hátsó borítóján. *Lackner K.*: Önéletrajz i. m. (15. jz.). Lackner folyamodványát, illetve I. Rudolfnak az ő részére kibocsátott címerlevelét közöltük az önéletrajz függelékében. Lásd uo. 178–182. Lackner heraldikai érdeklődésére, címerének értelmezésére még lásd: *Tompos Ernő*: Lackner-címerek és domborművek.

hogy értekezés formájában megvédte a saját címerét, mivel bizonyos személyek emiatt is támadták – e tényből sejthető, hogy milyen fontos volt számára.³² Két másik „címerelemzése” is ránk maradt: a fentebb már említett, Thurzó-címerről szóló eszmefuttatása, valamint Náprágyi Demeter kalocsai érsek címerének hasonló modorban megírt elemzése a *Maiestatis Hungariae Aquila* című művében.³³ Ezek az értekezések persze inkább az emblematika, mintsem a heraldika tárgykörébe tartoznak, de azt mindenesetre ékesen bizonyítják, hogy Lackner a címereknek nagy jelentőséget tulajdonított, mint a szimbólumok, mögöttes jelentések hordozóinak.

Önéletrajzában további adatok is vannak arra, mennyire foglalkoztatták a címerek. A Zöld Torony egyik falára a Magyar Királyság címerét is felfestette,³⁴ majd 1618-ban – amint arról önéletírásában eldicsekszik – egy egészen különleges Magyarország-címert alkotott, amelyen a kettős kereszt helyett feszületet helyezett el a megfeszített Krisztussal, a jobboldali vágott mezőkre pedig a közkeletű elképzelésnek megfelelően ráíratta a folyóneveket.³⁵ Több alkalommal is szívesen készített tehát saját maga címereket.

Lackner azt írta 1618-ban, amikor országgyűlési követségét elbeszélte, hogy „ekkor már a harmadik koronázáson vett részt”.³⁶ Valóban: ott volt Mátyás magyar királlyá koronázásán 1608-ban, majd Anna császárné magyar királynévá koronázásán 1613-ban, végül II. Ferdinánd magyar királlyá koronázásán 1618-ban. Az utóbbin – Révay Péternek köszönhetően – jelen lehetett a korona kivételekor és visszatételekor is, sőt egy homályos részlet szerint „begöngyölte” a koronát, és kezében tartotta a koronázási ékszereket is.³⁷ A korona és koronázás ekkoriban különleges jelentőségre tett szert a magyar politikai gondolkozásban – a Prágából 1608-ban visszahozott királyi fejék legitímálta Rudolf lemondatását és Mátyás trónra helyezését, s ezzel az ország szabadságjogainak és az 1608-as törvényeknek a letéteményese, továbbá a Habsburgokkal való új szövetség záloga lett. Kees Tszelszky könyve jól bemutatja, hogy a korona-jelenség mély benyomást tett a kortársakra – elég itt Berger Illés munkáira, Révay Péter koronátörténetére és magának

---

Soproni Szemle 25. (1971) 208–213. A nemesség- és címerkérésre általában még lásd a 10. jegyzetet.

³² L. Lackner K.: Önéletrajz i. m. (15. jz.) XXVI. fej., 116–117. Sajnos a mű elveszett.

³³ L. Lackner K.: *Maiestatis Hungariae Aquila* i. m. (24. jz.) 10–26.

³⁴ L.: Lackner K.: Önéletrajz i. m. (15. jz.) XXXVI. fej., 134–135.

³⁵ Uo. XXXVIII. fej., 138–139.

³⁶ Uo. XXXVII. fej., 134–135.

³⁷ Uo. XXXVII. fej., 134–137.

Lackner Kristófnak a már említett *Descriptió*jára utalni.³⁸ El lehet képzelni, milyen jelentős eredmény lehetett Lackner számára, hogy városa, amelynek ismét polgármestere lett, országgyűlést fogad be, sőt „koronázóvárossá” emelkedett. Majd két évtizedes császárhű politizálásának, irodalmi és reprezentációs tevékenységének volt ez a jutalma, legalábbis ő ennek érezhette. Ezért könnyen adódhat a következtetés, hogy ezt a város szimbolikája tekintetében is maradandó aktussal akarta emlékeztetessé tenni.

Adott tehát egy városvezető, aki politikai pályafutása kezdetétől fogva következetesen császárhű politikát folytatott. Ez a városvezető több esetben is felhasználta a császári kétfejű sast, illetve általában a sast, mint a császári hatalom jelképét a város középületein illusztrációs, reprezentációs célokra – e témában még egy értekezést is írt. E jelképeket műveiben is szívesen és gyakran alkalmazta; egyik munkájában hosszan fejtegette a kétfejű császári sas jelentőségét a Thurzó-címerben. Ugyanő a császárok nevét több épületen is elhelyezte azok megkoronázásának emlékére, nyilvánvalóan hasonló célokból. Szintén ő több középületen elhelyeztette a városcímert, amely két általa készített metszeten is látható, ebből az egyiken az egyfejű, császári és királyi hatalmat jelképező sassal. Ugyanő maga festette meg nemesi címerét; e címerről, valamint két másik címerről értekezést írt, illetve egyedi Magyarország-címert alkotott. Végül ugyancsak ő részt vett három koronázáson, ezek közül az egyiken mint a korona egyik kísérője, s ráadásul kis emblematisztikus művet írt a koronáról. Ha mindezt tekintetbe vesszük, véleményem szerint legalábbis erősen indokolt annak a gyanúja, hogy Lacknernek köze volt az 1622-es címerbővítéshez, vagy pontosabban: egyenesen az ő kezdeményezésére történt (ezt könnyen meg is tehetette, hiszen az udvar ott tartózkodott a városban, és az oklevél is a helyszínen kelt). Maga az egész aktus is inkább a város hasznát – és Lackner politikájának igazolását – szolgálta, a császárnak ehhez különösebb érdeke nem fűződött. A város számára önigazolás volt a zavaros Bethlen-évek után, hiszen az 1622. évi országgyűlésen is volt, aki Artner Farkas tanácsos szemére vetette, annak minden tiltakozása ellenére: „mastis Bethlenitak vattok.”³⁹ Az idős polgármester pedig ezáltal belefoglalhatta a városcímerbe saját udvarhű várospolitikája egyik legnagyobb sikerét, illetve az utódokat is a királyhoz és a császári sashoz való ragaszkodásra inthette. Az bizonyos, hogy a címerbővítés tökéletesen illesz-

---

³⁸ *Kees Tszelszky*: Az ismeretlen korona. Jelentések, szimbólumok és nemzeti identitás. Szerk.: Czibere Mária. Ford.: Trostovszky Gabriella. Pannonhalma, 2009. (*Historia pro Futuro*) 159–323. Lackner *Emblematica Descriptió*jára lásd uo. 231., 287.

³⁹ Közli Kovács J. L.: i. m. (13. jz.) 36.

kedne korábbi reprezentációs tevékenységébe, intenzív heraldikai érdeklődésébe.

Persze amilyen könnyű egy ilyen feltevést valószínűsíteni, annál nehezebb bizonyítani, ha nem maradt fenn írásos nyoma a polgármester kezdeményezésnek. Rögtön le kell szögeznünk: még ha feltételezzük is, hogy Lackner ötlete volt a címerbővítés, az nem valami saját heraldikai lelemény volt, hanem egy kész minta alkalmazása. A kétfejű császári sas címerben történő alkalmazása a 16. századtól kezdve nem volt példa nélküli a császár által adományozott (nemesi) címerekben, még Magyarországon sem – ahogy azt többek között a már említett Thurzó-címer is mutatja.⁴⁰ Lackner ismerte a Thurzó-címert, tehát ismerte a császári kétfejű sast úgy is, mint címeralakot – továbbá egyértelműen ismerte annak ekkorra már kiforrott ikonográfiai jegeit (tollazat, a két fej között a császári korona alakja stb.), hiszen ezt pontosan alkalmazta a már említett műve (*Coronae Hungariae emblematica descriptio*) címlapján.

De ha nem ragaszkodunk ahhoz a feltevéshez, hogy Lackner kezdeményezte az 1622. évi címerbővítést – bár minden jel erre mutat –, akkor is látni kell, hogy a mondott eseményről teljesen hamis és anakronisztikus interpretációk születtek, amelyeket egyrészt a negyvennyolcas szabadságharcos retorika táplált („osztrák sas”), másrészt az 1990 előtti történeti gondolkodásra oly’ jellemző osztályharcos „kuruc” gondolkodás („labanc filozófia”, „a császári sassal nem lehet hazafiságra nevelni”). Ezek mentén születtek olyan, fentebb már említett elképzelések, miszerint az uralkodó a címerrel mintegy figyelmeztette Sopront, és saját tulajdonjogát hangsúlyozta a város felett. Valójában Sopron az 1619–1621-es „Bethlen-korszak” alatt sem szakította meg a kapcsolatot a bécsi udvarral, s különösen nem a mindig is császárhű

---

⁴⁰ Igaz, gyakori sem volt. Sopron előtt az Erdődy, Gersei Pethő, Rákóczi és a már említett Thurzó család kapott egy-, illetve kétfejű császári sast a címerébe. A 17. században is elég ritka. Lásd: *Kóta P.*: i. m. (10. jz.) 21–24.; *Csízj I.*: i. m. (20. jz.) 67–70. A városi címerek tekintetében tanulságos példa a Sopronhoz közeli Kismarton esete, amely III. Ferdinándtól kapott a címerébe császári sast – igaz, egyfejűt. Szatmár városának viszont 1721-ben nem engedélyezték címerének kétfejű császári sassal való bővítését. Lásd: *Kóta P.*: i. m. (10. jz.) 21–23. Külföldi példát is lehet találni a korszakból. A Goëss családnak 1632. jún. 1-jén adományozott II. Ferdinánd grófi címet és címerbővítést: a címer felett itt ugyancsak a kétfejű sas szerepel, a sas mellén pedig az „F. II.” felirat (Ferdinandus II.). Ez a megoldás, illetve maga az elhelyezés is erősen emlékeztet a Sopron-címerre. Lásd: *A. M. Hildebrandt*: J. Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch, in einern neuen, vollständig geordnet und reich vermehrten Auflage... IV. 8. Der Kärtner Adel. Bauer und Raspe, Nürnberg, 1879. 29, 31. A címert lásd uo. Taf. 3. A kérdésre további irodalommal még lásd: *Csízj I.*: i. m. (20. jz.) 67.

Lackner Kristóf.⁴¹ Ebből következik, hogy II. Ferdinándot sem valamifajta „bosszúvágy” vezérelte a címerbővítéssel – akár saját akaratából cselekedett így, akár (ami valószínűbb) Lackner ötletének engedett –, hanem inkább ki-tüntetésnek, illetve hálája jelének szánta, miként a soproniak kérésére kibocsátott borkiviteli privilégiumot, illetve Lackner asztalnoki és palotagrófi kinevezését is.

Forrás

II. Ferdinánd címerbővítő oklevele Sopron város számára.

Sopron, 1622. augusztus 4.⁴²

1. Eredeti szöveg

NOS FERDINANDUS SECUNDUS DIVINA FAVENTE CLEMENTIA ELECTUS ROMANORUM⁴³ Imperator semper augustus ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Sclavoniae, Ramae, Serviae, Gallitiae, Lodomeriae, Cumaniae, Bulgariaeque etc. REX, Archidux Austriae, Dux Burgundiae, Brabantiae, Styriae, Carinthiae, Carniolae, marchio Moraviae, dux Lucemburgae, ac superioris et inferioris Silesiae, Wierthembergae et Thekae, princeps Sueviae, comes Habsburgi, Tyrolis, Ferreti, Kyburgi et Goritiae, landgravius Alsatiae, MARCHIO Sacri Romani Imperii supra Anasum Burgoviae, ac superioris et inferioris Lusatiae, dominus Marchiae Sclavoniae, portus Naonis et SALINARUM etc. MEMORIAE COMMENDAMUS TENORE praesentium significantes quibus expedit universis, quod cum gloria regum, in multitudine populorum, ac decus regnorum in civitatum et oppidorum amplitudine consistat, regio muneri incumbit, populis

⁴¹ Erre fontos adatokat szolgáltat *Kovács J. L.*: i. m. (13. jz.) 33–35. Még l. Dominkovits Péter tanulmányát a jelen kötetben.

⁴² A címerlevél eredetijét lásd: MNL GyMSM SL SVL, Oertl. Lad. XX. Fasc. I. Nr.1. Másolatai: Országos Széchényi Könyvtár, Kézirattár, Fol. Lat. 2230. II. ff. 209–211.; Fol. Lat. 2337. IV. 47–49.; Quart. Lat. 188. 230–237. Korábbi részleges közlései (csak a címerleírást tartalmazzák): *Varij Elemér*: Czímeres könyvek a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában. II. közlemény. Turul 20. (1902) 72–90., itt: 83–84.; *Aldásy Antal-Czobor Alfréd*: A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának címerlevelei. III. köt. 1601–1657. Bp., 1937. (A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának címjegyzéke. II.) 132. A címerlevélnek elkészült egy hevenyészett és több ponton hibás fordítása is R. Ensel Sándor tollából, amely kiadatlan maradt. Idézi *Horváth Z.*: Sopron város címeri i. m. (6. jz.) 44–46.

⁴³ Ami az eredeti iratban nagybetűvel van írva, azt mi is nagybetűsen szedtük, egyrészt azért, mert bizonyos szempontból ez is a tartalom része, másrészt pedig azért, mert a nagybetűkkel írott „címszavak” segítik az eligazodást a szövegben.

servandis, ac civitatibus et oppidis amplificandis et fovendis singularem curam habere, immunitatesque et antiquas eorum libertates, quas ipsi praeclaris meritis et virtutibus a divis quondam imperatoribus et regibus obtinuerunt, non solum confirmare et roborare, sed etiam novis privilegiis et literarum suarum monumentis augere et locupletare. Sic enim principum circa fideles suos subditos commendabilis providentia extollitur, et ipsorum animi ad intemeratae synceraeque fidei et fidelitatis observationem et ad praestanda servitia mirifico quodam ardore incenduntur et exhilarantur.

Proinde moti primum optima occasione SOPRONIENSIS civitatis nostrae fidelis, decus et nomen augendi, atque exornandi, quum post illos intestinos et maxime nocivos motus, comitiis in praedicta civitate indictis variis belli internecini reliquiis velut ac fomitibus extinctis, compositisque differentiis, ac animis fidelium nostrorum praefati regni nostri Hungariae nobis cumprimis chari, conciliatis, non solum optata pax ad supremum fastigium perducta est, sed et mirabili DEI providentia ac nostra felicitate Sacra Regni CORONA, quae nuper durantibus motibus ad placitum aliorum in partes Hungariae superiores abrepta erat, ad conspectum nostrum et fidelium nostrorum complexum, velut ad legitimum regem cum triumpho rediit. Unde consensu fidelium nostrorum STATUUM et ordinum solennitas coronationis Serenissimae Imperatricis Augustae ELEONORAE conthoralis nostrae felicibus auspiciis peracta, cuius quidem actus celebritate accedente merito ad seram posteritatem memoria eiusdem, utpote quae peculiari prerogativa ornamento praelibatae civitati contigit, commendari et celebrari debet. Deinde attentis et diligenter consideratis fidelitate et fidelium servitiorum nobisque complacendi studiorum meritis, fidelium nostrorum prudentum et circumsectorum magistri civium, iudicis et caeterorum iuratorum civium praefatae CIVITATIS nostrae SOPRONIENSIS, quae ipsi cum alias, tum potissimum sub hac generali diaeta pro dominica Quasimodo in hoc currenti anno, in praelibata civitate nostra Soproniensi indicta et celebrata, nobis et dictae Serenissimae conthorali nostrae prompto et animo hilari exhibuerunt et impenderunt, in omnibusque, quae ad gratiam nostram promerendam pertinere arbitrabantur, sese NOBIS gratos et acceptos ubertim declararunt.

Unde Nos motu proprio, ac ex certa nostra scientia animoque deliberato, quo ad gratam quoque posteritatem, specimen singularis nostrae erga ipsos conceptae propensionis perennet, antiqua civitatis nostrae SOPRONIENSIS INSIGNIA, sub forma sequenti duximus denuo danda, confirmanda et locupletanda. SCUTUM nimirum rubri coloris, cuius inferiorem partem murus candidus, ex quadratis lapidibus constructus et tribus turribus (intermedia

eminentiori) conspicuus, occupare, perque murum, a scuti fundo, ampla porta cum craticulata pensili clausura patere visitur, in utriusque autem superioribus scuti lateribus, singulis aureis stellis, supra binas depressiores turres rutilantibus. SCUTO incumbit galea militaris clatrata, sive aperta, cui regium diadema est appositum, a cuius fimbriis seu marginibus integra biceps nigra aquila expansis alis, rostris seu oribus patulis, et linguis exertis effigiata utrisque pedibus insistere, et supra bicipitia diadema imperiale gestare, atque in pectore initiales literas nostri et praefatae Serenissimae Augustae nostrae nominum, F nimirum et E gestare et ostentare conspicitur. Quod equidem non tantum specialis nostrae gratiae evidens argumentum esse debet, sed et arcana significatione virtus ac fides integra praefatae civitatis nostrae SOPRONIENSIS tot modis nobis declarata, ad posterorum velut incitamentum derivanda elucescit tanto clarius, quanto imperialis volucris maiestas maiorem et imperii et gloriae complectitur amplitudinem, singularis et specialis nostrae gratiae evidens argumentum. A summitate autem sive cono galeae laciniis seu lemniscis, hinc flavis seu aureis et nigris, illinc vero argenteis sive candidis et rubris in scuti extremitates sese diffundentibus scutumque ipsum decenter exornantibus, quemadmodum haec omnia et singula in capite huius privilegii nostri, pictoris docta manu et artificio propriis ac genuinis suis coloribus clarius depicta et ob oculos intuentium posita esse conspiciuntur.

DECERNENTES et per expressum declarantes, ut ipsa Civitas nostra SOPRONIENSIS a modo imposterum haec praedecarata insignia libere habere, usurpare, illisque tam in literarum et sigillorum impressione, quam etiam aliarum condecensium rerum usu uti, frui et gaudere possit, futuris et perpetuis semper temporibus, nemine unquam prohibente, nec obstantibus quibuscunque consuetudinibus, statutis et privilegiis praedictorum regnorum nostrorum et aliorum praesentibus et futuris, quae quoquomodo contra hanc nostram specialem gratiam et concessionem facere possent, quibus omnibus ex certa nostra scientia et animo deliberato per has nostras literas derogamus, et derogatum esse volumus. Nulli ergo hominum licebit hoc decretum nostrum rescindere, nisi gravissimam indignationem nostram incurrere formidarent.⁴⁴ IMO confirmamus, elargimur, damus, augmentamusque et locupletamus, harum nostrarum dupplicis et authentici sigilli nostri, quo ut REX HUNGARIAE utimur impendentis munimine, roboratarum et confirmatarum, vigore et testimonio literarum.

DATUM per manus fidelis nostri nobis syncere dilecti REVERENDISSIMI IN CHRISTO patris domini PETRI PAZMANY, Archiepiscopi

---

⁴⁴ malim si... formidarent aut nisi... velint

Ecclesiae Metropolitanae Strigoniensis, locique eiusdem comitis perpetui, primatis Hungariae, legati nati, summi et secretarii cancellarii et consilarii nostri, in praedicta civitate nostra regia et libera SOPRONIENSI quarta die mensis Augusti, anno Domini millesimo sexcentesimo vigesimo secundo. Regnorum nostrorum Romani tertio, Hungariae et reliquorum quinto, Bohemiae vero anno sexto. Reverendissimis ac Venerabilibus in Christo patribus dominis, eodem Petro Pazmany Strigoniensis et Valentino Lepes Colocensis et Bachiensis ecclesiarum canonice unitarum electo archiepiscopis. Comite Ioanne Erdeody de Moniorokerek electo Agriensis, Petro Domitrovith Zagradiensis, Ioanne Pyber electo Varadiensis, Stephano Szentandrassy de Chykamadefalva Transsylvaniensis, Thoma Balasffi electo Quinqueecclesiensis, Francisco Ergelio Wesprimiensis, eodem Valentino Leepes administratore Iauriensis, Nicolao Dallos electo Vaciensis, Ioanne Telegdy electo Nitriensis, Matthia Herovitio electo Chanadiensis, Ladislao Maitheny de Kesseleokw Sirmiensis, Stephano Szenniey de Kisszennie electo Boznensis, Paulo David electo Tininiensis, fratre Alphonso de Requesens Rosonensis, altero fratre Ioanne Baptista Agatich electo Segniensis et Modrusiensis ecclesiarum episcopis ecclesias DEI feliciter gubernantibus. ITEM SPECTABILIBUS et Magnificis comite Stanislao Thurzo de Betlehemffalva, praefati regni nostri Hungariae palatino, iudice Cumanorum, Comite Nicolao Ezterhass de Galanta, iudice curiae nostrae regiae, comite Georgio a Zrinio, ditorum regnorum nostrorum Dalmatiae, Croatiae et Sclavoniae bano, Comite Thoma Erdeodi de dicta Moniorokerek tavernicorum, Francisco de Batthian agazonum, Georgio Szechi de Rimaszech cubiculariorum, Comite Christophoro Banffi de Also lindva pincernarum, Thoma⁴⁵ Bosnyak de Magiarbell dapiferorum, Melchiore Alagy de Bekeny ianitorum, et Emerico Chobor de Chobor Zentmihal curiae, nostrorum regalium in Hungaria magistris, ac Stephano Palfi de Erdeod comite Poseniensi, caeterisque quam plurimis praefati regni nostri comitatus tenentibus et HONORES.

Ferdinandus

Petrus Pazmany
Archiepiscopus Strigoniensis
manu propria

Laurentius Ferenczffy
manu propria

---

⁴⁵ corr. ex *Thomae*

2. Fordítás

MI, II. FERDINÁND, AZ ISTENI KEGYELEM KEDVEZÉSE FOLYTÁN VÁLASZTOTT RÓMAI⁴⁶ császár, mindig felséges, és Németország, Magyarország, Csehország, Dalmácia, Horvátország, Szlavónia, Ráma, Szerbia, Galícia, Lodoméria, Kumánia, Bulgária stb. KIRÁLYA, Ausztria főhercege, Burgundia, Brabant, Stájerország, Karintia, Krajna hercege, Morvaország örgrófja, Luxemburg, Felső- és Alsó-Szilézia, Württemberg és Teck hercege, Svábföld fejedelme, Habsburg, Tirol, Pfirt, Kiburg és Görz grófja, Elzász tartományi grófja, a Szent Római Birodalomban az Enns felett lévő Burgau, továbbá Felső- és Alsó-Lausitz ŐRGRÓFJA, Windische Mark, Portenau és Salins ura stb.⁴⁷ EMLÉKEZETÜL ADJUK JELEN OKLEVE-LÜNK SORAIVAL tudatva mindenkivel, akit illet, hogy mivel a királyok dicsősége a népek sokaságán alapszik, a királyságok ékessége pedig a királyi városok és mezővárosok gyarapodásán, ezért a királyra hárul az a feladat, hogy a népek megőrzésére, valamint a királyi városok és mezővárosok gyarapítására és pártolására különösen nagy gondot fordítson, továbbá hogy nemcsak megerősítse és megszilárdítsa az ő mentességeiket és régi szabadságaikat, amelyeket ragyogó érdemeik és erényeik révén nyertek el az egykori szent császároktól és királyoktól, hanem új kiváltságokkal és saját maga által kiadott okmányokkal is növelje és gyarapítsa azokat. Ennélfogva ugyanis felmagasztaltatik a fejedelmek hű alattvalóik iránti példás gondoskodása, s azokban valami csodálatos hévvel fellobban a vágy és a vidám lelkesedés a romlatlan és őszinte hűség és hűségesség megőrzésére, továbbá szolgálatok teljesítésére.

Ezért először is megragadván a kiváló alkalmat, hogy hűséges SOPRON városunk ragyogását és hírnevét növelhetjük és ékesíthetjük, amikor is ama rendkívül ártalmas belviszályok⁴⁸ után a mondott városunkban országgyűlést hirdettünk, és az öldöklő háború különféle maradványait mint valami szikrákat kioltottuk, a nézetkülönbségeket elegyengettük, s a számunkra igen kedves, fent említett Magyar Királyságunkban lakó híveinket megbékéltettük, s ezzel nemcsak az óhajtott béke teljeseedett be, hanem ISTEN csodálatos gondviselése és saját szerencsénk révén az ország Szent KORONÁJA is –

---

⁴⁶ L. a 43. jegyzetet.

⁴⁷ II. Ferdinánd uralkodói titulaturájának fordításánál Pálffy Géza útmutatását követtük. Lásd: *Pálffy Géza: A Magyar Királyság és a Habsburg Monarchia a 16. században.* MTA TTI, Bp., 2010. (História könyvtár: Monográfiák 27.) 85.

⁴⁸ Utalás Bethlen Gábor 1619. évi magyarországi hadjáratára, illetve általában az 1619–1621. évi eseményekre.

amely nemrég a viszályok idején mások önkényes akarata folytán Magyarországon felső részeibe ragadtatott el – diadalmasan visszatért a mi színünk elé és a híveink ölelő karjai közé, úgymint törvényes királyához:⁴⁹ minek következtében híveinknek, a KAROKNAK és rendeknek az egyetértésével, szerencsés előjelek mellett lezajlott hitvesünknek, a fenséges ELEONÓRA császárnénak a koronázási ünnepsége,⁵⁰ mely esemény emlékét nagy hírének köszönhetően méltán kell továbbadni és ünnepelni sok nemzedéken át, minthogy ennek megtörténte az előbb említett város számára rendkívüli kiváltságot és ékességet jelentett; ezután pedig figyelembe véve és alaposan megfontolva híveinknek, az említett SOPRON VÁROSUNK bölcs és körültekintő polgármesterének, bírójának és többi esküdt polgárának hűségességét, valamint hűséges szolgálatokban és tetszésünk elnyeréséért való fáradozásaikban megnyilvánuló érdemeit, amelyeket egyéb alkalmak mellett leginkább a folyó év *Quasimodo* vasárnapjára⁵¹ az előbb mondott Sopron városunkba meghirdetett és ott megtartott országgyűlés alatt mutattak ki, illetve vittek végbe szolgálatkész és buzgó lélekkel a mi és említett felséges hitvesünk javára, s mindenben, amiről úgy gondolták, hogy kiérdemelhetik vele kegyünket, rendkívül kedvesnek és szívesen látottnak mutatkoztak ELŐTTÜNK.

Ezért Mi saját elhatározásból, saját biztos belátásunk szerint és megfontolt szándékkal⁵² – hogy ezáltal a hálás utókornak is a tudomására jusson irántuk való egyedülálló jóindulatunknak a bizonyossága – SOPRON városunk

⁴⁹ Bethlen Gábor 1620-ban Pozsonyból Zólyomba, onnan Kassára, majd Ecsedre vitette a Szent Koronát. Végül 1622 márciusában a császár és a fejedelem közötti megegyezésnek köszönhetően II. Ferdinánd biztosai átvették Bethlentől a koronát, ahonnan a biztosok, illetve Révay Péter, a tudós koronaőr kíséretében Trencsénbe szállították. Végül július 5-én vették át II. Ferdinánd és a soproni diéta megbízottjai Trencsénben Révay Péter özvegyétől. Lásd: *Szilágyi Sándor*: Révay Péter és a Szent Korona. (1619–1622). (Értekezések a történeti tudományok köréből V/1.) Bp. 1875.; még lásd: Pálffy Géza tanulmányát a jelen kötetben, illetve ugyancsak az ő kiadás előtt álló tanulmányát, amely kifejezetten erről szól: *Pálffy Géza*: A Szent Korona Bethlen Gábor erdélyi fejedelem birtokában (1619–1622). Egy korona-itinerárium összeállításának lehetőségeiről. In: *A történelem mint hivatás*. A 2013. november 27-én tartott Benda-emlékkonferencia előadásai. Szerk.: Szijártó M. István. Bp., 2015 (megjelenés előtt).

⁵⁰ Eleonóra császárné magyar királynéva koronázására 1622. július 26-án került sor. A szertartásra lásd: *Hornáth Z.*: Sopron város címerei i. m. (6. jz.) 42–44. Még lásd: Pálffy Géza tanulmányát a jelen kötetben.

⁵¹ A húsvét nyolcadát záró vasárnap, fehérvasárnapnak, tamásvasárnapnak is hívják. 1622-ben április 3-ára esett, ám az országgyűlés megnyitását az elhúzódó előkészületek miatt utóbb május 1-jére, majd a hónap közepére halasztották. *Frankl [Fraknói] Vilmos*: Pázmány Péter és kora. I–III. Ráth, Pest, 1868–1872. II. köt. 3., 7.

⁵² L. a 6. jegyzetet.

régi CÍMERÉT az alábbi alakban határoztunk újból adományozni, megerősíteni és gyarapítani. A PAJZS tudniillik így néz ki: vörös színű, amelynek alsó részét négyszögletű kövekből épített és három toronnyal ékeskedő fehér fal foglalja el (a középső torony magasabb), a falban pedig a pajzs talapzatától kezdődő terjedelmes kapu látható nyitott állapotban, felhúzott vasrostéllal; felül a pajzs mindkét oldalán egy-egy arany csillag fénylik a két alacsonyabb torony felett. A PAJZSON rostélyos avagy nyílt katonai sisak fekszik, amelyre királyi korona van helyezve; ennek szegélyein avagy szélein egy teljes alakú, kétfejű fekete sas áll mindkét lábával, kiterjesztett szárnyakkal, nyitott csőrrel avagy szájjal, kinyújtott nyelvvel lefestve, és a két fej fölött császári koronát visel, keblén pedig a mi és fentebb mondott fenséges császári hitvesünk nevének kezdőbetűit hordozza és mutogatja, tudniillik az F és az E betűt. Ez pedig nem csupán arra hivatott, hogy különleges kegyünk nyilvánvaló bizonyítéka legyen, hanem titkos jelentése révén az említett SOPRON városunk felénk sokféleképpen kinyilvánított, és az utódok ösztönzésére fordítandó, romlatlan erénye és hűsége is felragyog, olyan fényesen, amilyen nagy hatalmat és dicsőséget magában hordoz a császári sas méltósága, ami páratlan és különleges kegyünknek nyilvánvaló bizonyítéka. A sisak tetejéről avagy csúcjáról pedig emitt sárga (avagy arany) és fekete, amott ezüst (avagy fehér) és vörös rojtok avagy szalagok terülnek szét a pajzs szélein, s magát a pajzsot illő módon díszítik; amint mindez egytől-egyig megtekinthető jelen kiváltságlevelünk elején, a festő hozzáértő keze és mesterségbeli tudása által saját természetes színeivel világosan lefestve, és az azt megtekintők szeme elé tárva.

Egyszersmind ELHATÁROZZUK és nyomatékosan kihirdetjük, hogy SOPRON városunk ezentúl szabadon bírhasa és használhasa a fentebb nyilvánossá tett címert, továbbá élhessen vele, élvezhesse azt és örvendhesen annak levelei lepecsételésénél és pecsétjei használatánál és más illendő ügyek gyakorlásakor a jövőben folyamatosan mindenkor, úgy, hogy azt soha senki sem akadályozhatja meg, és nem állhat annak útjába mondott királyságainknak és egyéb királyságoknak semmilyen – akár mostani, akár jövőbeni – szokása, határozata és kiváltsága, amely bármilyen módon ellene szól eme különleges kegyünknek és engedményünknek; mindezeket saját biztos belátásunk szerint és megfontolt szándékkal korlátozzuk, és azt akarjuk, hogy korlátozva legyenek. Tehát egy embernek se legyen szabad e határozatunkat érvényteleníteni, ha nem akarja legsúlyosabb felháborodásunkat kivívni maga ellen.⁵³ SŐT megerősítjük, kibocsátjuk, adjuk, megnöveljük és gyarapítjuk,

---

⁵³ A latin szövegben itt egyértelmű másolói, vagy fogalmazói hiba van, azaz két formula – minden bizonnyal figyelmetlenségből származó – összekeverése. Lásd: a latin szöveghez

jelen levelünk erejével és tanúságával, amelyet eredeti függő kettős pecsétünknek – melyet mint MAGYARORSZÁG KIRÁLYA használunk – a védelmével szilárdítottunk és erősítettünk meg.

KELT őszintén kedvelt hívünk, a KRISZTUSBAN FŐTISZTELENDŐ atya, PÁZMÁNY PÉTER úr, az esztergomi érseki egyház érsekének, ugyanezen hely örökös ispánjának, Magyarország primásának, született követnek, fő- és titkos kancellárunknak, illetve tanácsosunknak a kezével, az előbb mondott szabad királyi városunkban, SOPRONBAN, augusztus 4-én, az ÚR 1622. esztendejében, római királyságunk harmadik, magyar és egyéb királyságunk ötödik, cseh királyságunknak pedig a hatodik évében. Krisztusban főtisztelendő és nagytiszteletű atyák, ugyanazon Pázmány Péter úr esztergomi érsek, és Lépes Bálint, a kalocsai és bácsi kánonilag egyesített egyházak választott érseke, monyorókeréki Gróf Erdődy János választott egri, Domitrovics Péter zágrábi, Pyber János választott váradi, Csíkmádéfalvi Szentandrásy István erdélyi, Balásfy Tamás választott pécsi, Ergelics Ferenc veszprémi püspök, ugyanazon Lépes Bálint győri adminisztrátor, Dallos Miklós választott váci, Telegdy János választott nyitrai, Herovics Mátyás választott csanádi, kesselőkeői Majthényi László szerémi, kissenyei Sennyey István választott boszniai, Dávid Pál választott tinini, fráter Alonso de Requesens rosoni, szintén fráter Agatics János választott zenggi és modrusi püspökök alatt, akik ISTEN egyházait szerencsésen kormányozzák; TÖVÁBBÁ TEKINTETES és nagyságos bethlenfalvi Gróf Thurzó Szaniszló, mondott Magyar Királyságunk nádora és a kunok bírása, galántai Gróf Esterházy Miklós országbíró, Gróf Zrínyi György, mondott királyságaink, Dalmácia, Horvátország és Szlavónia bánja, monyorókeréki Gróf Erdődy Tamás tárnokmester, Batthyány Ferenc magyar királyi lovászmester, rimaszécsi Széchy György kamarásmester, alsólendvai Gróf Bánffy Kristóf pohárnokmester, magyarbéli Bosnyák Tamás étekfogómester, bekényi Alaghy Menyhért ajtónállómester és coborszentmihályi Czobor Imre udvarmester alatt, valamint erdődi Gróf Pálffy István pozsonyi ispán alatt, illetve sokan mások alatt, akik fent mondott királyságunkban vármegyékkel és TISZTSÉGEKKEL bírnak.

Ferdinánd

Pázmány Péter
esztergomi érsek
s. k.
FerenczffyLőrinc
s. k.

---

fűzött jegyzetünket (44. jegyzet). A tagmondat értelme azonban teljesen világos, s ennek megfelelően fordítottuk.

*Augmentation of Sopron's Coat of Arms in 1622
History, Afterlife, Text and Translation*

Holy Roman Emperor Ferdinand II, King of Hungary, in 1622 held a Diet in Sopron, at which the coronation of Empress Eleonora as Hungarian queen took place as well. Shortly after the coronation, on 4th August Ferdinand II renewed and augmented Sopron city's coat of arms, including the imperial double-headed eagle above the crest. Previous research interpreted the crest augmentation as a warning from Ferdinand to the city of Sopron to be loyal to the emperor – as in the previous years it was occupied by the troops of Gábor Bethlen, Prince of Transylvania –, furthermore as a display of his ownership over the city. This study seeks to demonstrate that this approach is erroneous and anachronistic. The coat of arms or the crest augmentation were usually applied for in the early modern Hungary, and the applicants designed their own coats of arms. In Sopron's case the applicant and the initiator was probably the mayor, Kristóf Lackner, who had been loyal to the emperor in his whole life, and it is clear from his freshly published autobiography as well as from other sources that he had used the imperial double-headed eagle and the city's coat of arms very often in his works and also in the town's representation. At the end of the study I publish the original text and the Hungarian translation of the crest augmentation diploma.